

РОЗДІЛ 5. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ
І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКАВПЛИВ ЗОВНІШНІХ ТА ВНУТРІШНІХ ФАКТОРІВ
НА ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУTHE INFLUENCE OF EXTERNAL AND INTERNAL FACTORS
ON THE FORMATION OF LABOUR POTENTIAL OF REGION

У статті визначено особливості формування та ефективного використання трудового потенціалу регіону через всебічну оцінку факторів впливу. Проведено класифікацію факторів формування та використання трудового потенціалу регіону за середовищем та характером дії. Встановлено, що різновиди факторів за різними класифікаційними ознаками перекликаються між собою.

Ключові слова: трудові ресурси, регіон, фактори впливу, трудовий потенціал, фактори формування.

В статье определены особенности формирования и эффективного использования трудового потенциала региона за всестороннюю оценку факторов влияния. Проведена классификация факторов формирова-

ния и использования трудового потенциала региона за средой и характером действия. Установлено, что разновидности факторов по различным классификационным признакам перекликаются между собой.

Ключевые слова: трудовые ресурсы, регион, факторы влияния, трудовой потенциал, факторы формирования.

In the article the features of formation and effective use of labor potential of the region for a comprehensive assessment of the influencing factors. The classification of factors of formation and use of labor potential of the region environment and the nature of the action. It is established that the varieties of factors on different classification criteria interact among themselves.

Key words: labor resources, region, factors of influence, labor potential, factors of forming.

УДК 332

Дубинська І.І.

аспірант

Міжнародний університет
бізнесу і права

Постановка проблеми. Для успішного функціонування будь-якого регіону України важливим є постійний моніторинг наявних ресурсів, проведення їх економічної оцінки, визначення факторів впливу на них. Серед факторів впливу слід розглядати причинні зв'язки, які зумовлюють специфічні для кожного регіону закономірності розвитку. Серед факторів впливу можуть бути кількісні та якісні характеристики, варіаційні та атрибутивні ознаки господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам дослідження факторів формування трудових ресурсів на національному та регіональному рівнях присвячені роботи багатьох вітчизняних вчених, серед яких слід відмітити: З. Варналій, М. Долішнього, С. Дорогунцов, С. Злупко, О. Крушельницька, А. Колота, Е. Лібанову, С. Мельника, О. Сардака, Л. Столяренко та інших. Але незважаючи на значний вклад вчених, в окремі аспекти цього напрямку дослідження залишаються недостатньо вивченими.

Формулювання цілей статті. Метою нашого дослідження стало систематизація впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на формування трудового потенціалу регіону.

Вклад основного матеріалу. Фактори ресурсного потенціалу регіону впливають на обсяги і напрями економічної діяльності, на визначення соціальних пріоритетів, вони є практичним інструментом вирішення економічних

завдань [1, с. 62]. Під факторами також розуміються «ресурси виробничої діяльності і економіки в цілому (земля, праця, капітал, підприємництво); рушійні сили економічних, виробничих процесів, що впливають на результат виробничої, економічної діяльності» [2, с. 363].

На формування та використання ресурсного потенціалу регіону впливають загальні економічні закони: сталого розвитку продуктивних сил; територіального поділу праці; погодження інтересів; наукової організації управління; регіоналізації та глобалізації. Найбільшу роль відіграє закон сталого розвитку продуктивних сил, оскільки він визначає стратегічний напрям досягнення соціально-економічного розвитку регіону на основі існуючого ресурсного потенціалу. Регіональні фактори розвитку ресурсного потенціалу і активізації економічного зростання за своєю природою мають загальносуспільне значення, оскільки є факторами розвитку всіх галузей у регіоні [3, с. 100].

Для визначення особливостей формування та ефективного використання трудового потенціалу регіону необхідно здійснювати всебічну оцінку факторів впливу. Класифікацію факторів формування та використання трудового потенціалу регіону можна здійснювати за різними класифікаційними ознаками. На рисунку 1 представлена класифікація за середовищем та характером дії. Різновиди факторів за різними класифікаційними ознаками перекликаються між собою.

За середовищем дії на трудовий потенціал регіону можна виокремити зовнішні і внутрішні фактори. Зовнішні не залежать від дії регіональних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а пов'язані з податковою та фінансовою системами, законодавчою базою, економічною і політичною ситуацією в країні і світі. Соціально-економічне становище держави впливає на всі сфери господарювання та на інвестиційний клімат регіону, цей фактор регулює ступінь ризику вкладення капіталу та вартісний вимір ресурсного потенціалу регіону. Стабільність економіки держави збільшує можливість достовірно прогнозувати кон'юнктуру ринку та особливості трудового потенціалу.

Важливим фактором формування та використання трудового потенціалу регіону є ліберальна система оподаткування із спрямуванням фіскальної та регулюючої функції податків на розвиток підприємництва та бізнесу. Державна система формування місцевих бюджетів повинна забезпечувати мобілізацію фінансових ресурсів, інвестицій для розвитку регіону. Інвестиції є одним з важливих факторів розвитку трудового потенціалу регіону.

Наступним фактором, що впливає на формування та використання ресурсного потенціалу, є географічне розташування регіону, яке базується на його сусідстві з іншими регіонами та європейськими державами. На ресурсний потенціал впливають і природні умови, які завдяки розвитку науки і техніки отримують дедалі більшу економічну оцінку та переходять до розряду природних ресур-

сів [4, с. 83]. Природні умови можуть бути сприятливими і несприятливими, від чого залежить використання трудового потенціалу.

Внутрішні фактори формування та використання трудового потенціалу регіону визначають стратегію його соціально-економічного розвитку. До внутрішніх факторів належать: регіональна соціально-економічна політика; соціально-економічний стан регіону; економічний потенціал регіону; внутрішні інвестиції; інфраструктура регіону.

Соціально-економічна політика регіону визначає ефективність використання його потенціалу та може бути поштовхом до певних процесів розвитку. Від рівня розвитку інфраструктури залежить соціально-економічний стан та можливості використання трудового потенціалу. Інфраструктура покликана забезпечувати рух ресурсів. Забезпеченість транспортними засобами та якість сполучення – це важливий фактор розвитку трудових ресурсів регіону.

На особливості формування та використання трудового потенціалу регіону впливають об'єктивні і суб'єктивні фактори. Об'єктивні фактори переважно формуються за рахунок історичних. До основних об'єктивних факторів належать: природно-ресурсний потенціал; виробничий потенціал; соціальний потенціал; інституційно-інвестиційний потенціал; економіко-географічне розташування.

Суб'єктивні фактори формуються за рахунок діяльності різних структур, суб'єктів, організацій, органів влади тощо. В межах регіону суб'єктивні

Рис. 1. Класифікація факторів формування та використання трудового потенціалу регіону

Узагальнено автором

фактори відіграють важливу роль. До них належать: нормативно-правова база; соціально-економічна політика держави та регіону; природне середовище та екологічна ситуація; кон'юнктура регіонального ринку.

Важливим суб'єктивним фактором трудового потенціалу регіону виступає політика держави на різних рівнях влади. Регіональна політика, зокрема, встановлює взаємозв'язок зовнішніх і внутрішніх, об'єктивних і суб'єктивних чинників.

Найважливішим компонентом навколишнього природного середовища, який використовується у процесі суспільного виробництва, є природні ресурси. Наявність і різноманітність природних ресурсів багато в чому визначають можливості господарського механізму. Природні ресурси поділяють на мінеральні, кліматичні, земельні, водні, лісові, рекреаційні тощо. Структура природних ресурсів, кількість їх запасів, якість, ступінь вивченості і напрями господарського освоєння безпосередньо впливають на ресурсний потенціал. Наявність багатих та ефективних природних ресурсів дає широкий простір для економічного розвитку регіонів.

Слід зазначити, що саме природні фактори, здебільшого, визначають можливість, за наявності інших необхідних умов, формування і функціонування в межах регіону того чи іншого підкомплексу, тобто обумовлюють спеціалізацію території. Екологічний фактор відіграє вирішальну роль у використанні ресурсного потенціалу регіону. За сучасних умов вплив цього фактора надзвичайно посилюється. Різко зросли масштаби промислового і сільськогосподарського виробництва, що призвело до безгосподарського витрачання природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища [3, с. 99].

Забезпеченість трудовими ресурсами регіону виявляє значний вплив на формування ресурсного потенціалу, визначаючи, насамперед, можливості розвитку виробництва трудомістких видів продукції, а також відбиваючись на спеціалізації регіонів через досвід та виробничі навички населення. Трудові ресурси є сукупністю демографічних, соціальних і духовних характеристик активного населення, які реалізуються в умовах досягнутого в регіоні рівня розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, включаючи можливості і умови їх мобілізації як фактори. Умови успішної реалізації якостей і здібностей трудового потенціалу, присутнього спочатку, а надалі соціально придбаного, в різних регіонах виявляються по різному.

Науково-технічний прогрес поступово трансформує вплив трудових ресурсів на використання ресурсного потенціалу, з одного боку, зменшуючи залежність розміщення і розвитку виробництва від забезпеченості трудовими ресурсами, з другого – підвищуючи вимоги до їх кваліфікації. Таким чином, відбувається перенесення наголосу на якісні характеристики потенціалу тру-

дових ресурсів. Важливе місце у системі факторів при використанні ресурсного потенціалу регіону займають фінансові ресурси.

Виступаючи джерелом нарощування та перефільювання основних засобів виробництва, вони є головним економічним інструментом його оптимізації. В умовах ринкових методів господарювання джерелом цього процесу будуть переважно власні фінансові ресурси господарських суб'єктів, які входять до складу регіонального ресурсного потенціалу. Водночас, важливе місце відводиться централізованим державним капіталовкладенням під масштабні регіональні програми реконструкції та розвитку регіону. Фактор ринкової кон'юнктури визначає рух цін, цінних паперів, обсягів виробництва, зайнятості.

Найважливішим показником стану економічної системи в цілому є динаміка обсягу ринку і валового внутрішнього продукту (ВВП). В умовах економіки, що прогресивно розвивається, темпи зростання розмірів ринку, як вітчизняного, так і ринку імпортованих товарів, мають істотно перевищувати темпи зростання ВВП, створюючи тим самим стимул і резерв для збільшення останнього. Очевидно, що сприятливою ситуацією для розвитку регіону на основі використання ресурсного потенціалу можна вважати таку, коли попит на ресурси з боку підприємств перевищуватиме пропозицію. Це стимулює ефективне використання ресурсного потенціалу для отримання надприбутків, що дуже важливо для первинного накопичення капіталу.

Особливо небезпечним стало збільшення викидів в атмосферу окису вуглецю і двоокису сірки великими електростанціями, хімічними та металургійними підприємствами. Екологічні ресурси можуть бути визначені через систему відносин по їх використанню у вигляді факторів і запобіганню їх виснаженню як природного базису розвитку території, деталізовані по видах природних ресурсів (надра, земля, вода, ліс, тваринний світ та ін.), одержані кількісні, вартісні оцінки. Крім цього всі фактори класифікуються на постійні і тимчасові.

До постійно діючих факторів належать науково-технічний прогрес, територіальна концентрація капіталу, державне регулювання. До тимчасових належать ті, які діють епізодично: регіональні соціальні або інші конфлікти, стихійні лиха, надзвичайні ситуації та ін. З-поміж економічних факторів виокремимо науково-технічний прогрес, який виступає важливим фактором розвитку і територіальної організації комплексу і ринку, коригуючи вплив переважної більшості інших факторів. Він розширює можливості більш рівномірного розміщення виробництва по території шляхом зменшення його залежності від природних умов, демографічного фактора, трансформації ролі транспортного фактора тощо.

Висновки. Аналіз системи факторів, що впливають на формування і використання ресурсного

потенціалу регіону, дає можливість здійснити комплексний підхід до виявлення проблем розвитку регіону з метою розробки стратегії соціально-економічного розвитку. Чим менше розвинений власний регіональний ресурсний потенціал, тим більше залежить регіон від зовнішніх ресурсів і процесу ефективної економічної взаємодії з іншими регіонами в межах держави. Отже, розвиток економіки регіону визначається, з одного боку, його власним потенціалом, а з другого – здатністю регіональних інститутів влади створити ефективні механізми управління цим потенціалом і його примноженням при дотриманні балансу регіональних інтересів.

Аналіз трудових ресурсів регіонів України тісно взаємопов'язаний з їх інвестиційною привабливістю та дуже є важливим моментом у розробці програм залучення інвестицій, зокрема іноземних. Отримані результати дозволяють дати кількісну оцінку привабливості і на основі цього визначити цілком певні орієнтири для конкретних регіонів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дорогунцов С. І. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: Підручник / С. І. Дорогунцов, Т. А. Засць, Ю. І. Пітюренко – К. : Вид-во КНЕУ, 2005. – 988 с.
2. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь. – 2-е изд. – М: ИНФРА-М, 1999. – 563 с.
3. Бульба С. О. Фактори впливу на формування і використання ресурсного потенціалу регіону / С. О. Бульба // Наукові праці МАУП, 2011, Вип. 3(30). – С. 97–102.
4. Варналій З. С. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія – К.: Знання, 2005 – 498 с.
5. Іртищева І. О. Концептуальні основи відродження соціальної інфраструктури агропродовольчої сфери на засадах сталого розвитку / І. О. Іртищева, Т. В. Стройко // Економіка природокористування і охорони довкілля [зб. наук. пр.] / Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук». – К.:ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. – С. 22–28.

POSITION OF REGIONAL STRUCTURAL POLICY IN TERMS OF RESTRUCTURING OF UKRAINIAN REGIONS

МІСЦЕ РЕГІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

The paper presents the essence and principles of regional structural policy. Its main components and strategic objectives are shown. Established control subjects of structural policy in the region. It is determined that the goal of regional structural policy is to create conditions for entry into the market of all interested entities, communities and citizens considering territorial and economic specifics strategic direction of the country.

Key words: interregional relations, regionalization, regions, restructuring, regional structural policy development.

У статті розкрито суть та принципи регіональної структурної політики. З'ясовано її основні складові та стратегічні завдання. Встановлено суб'єкти управління структурною політикою у регіоні. Визначено, що метою регіональної структурної політики є створення умов для входження у ринок усіх зацікавлених суб'єктів підприємництва, спільноти і громадян з урахуванням територіальної та економічної

специфіки, стратегічний напрямок розвитку всієї країни.

Ключові слова: міжрегіональні зв'язки, регіоналізація, регіони, реструктуризація, регіональна структурна політика, розвиток.

В статті раскрыта суть и принципы региональной структурной политики. Выяснено ее основные составляющие и стратегические задачи. Установлено субъекты управления структурной политикой в регионе. Определено, что целью региональной структурной политики является создание условий для вхождения в рынок всех заинтересованных субъектов предпринимательства, сообщества и граждан с учетом территориальной и экономической специфики, стратегическое направление развития всей страны.

Ключевые слова: межрегиональные связи, регионализация, регионы, реструктуризация, региональная структурная политика, развитие.

UDK 330.341.4:332.1

Prokopiuk A.

Ph.D., Rector of Higher Economic School in Białystok, Poland

Introduction. Global goal of socio-economic development of Ukraine is to improve the quality of life. To achieve it is necessary to ensure a decent standard of living for the entire population, to build a democratic unitary state, an effective competitive economy in the world community.

In modern, complex, socio-economic and political conditions of Ukraine, under calls for federalism

and the split of the state and the struggle of region to extended its rights, the political and economical formation, restructuring and development of the state and regional structural policy are important.

Analysis of recent research and publications.

Problems of regional structural policy were examined by local researchers like S. O. Bila, P. D. Dudkin, M. O. Kobzystyy, A. F. Melnyk, N. M. Popa-